

Katsaus erääseen normaaliin talouteen

Ruplan maa. Kuinka
Venäjästä tuli normaali
talous
Pekka Sutela,
Siltala, Helsinki 2012, 378 s.

Iikka Korhonen
Tutkimuspäällikkö

Suomen Pankki, Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

Jos ottaa huomioon Venäjän talouden merkityksen Suomelle, on oikeastaan hämmäntävää, että Venäjän taloudesta on edellisen kerran ilmestynyt suomenkielinen yleisesitys vuonna 2000 (Rautava ja Sutela 2000). Pitkän linjan Venäjä-tutkijan Pekka Sutelan uusi teos antaa kuitenkin lukijalle varsin hyvät eväät tajuta sekä Venäjän talouden tämänhetkistä tilannetta että nykytilanteeseen johtanutta tietä. Teos ei ole varsinainen oppikirja, mutta tarjoaa kuitenkin lähdeluettelossaan varsin laajan kattauksen Venäjää ja siirtymätalouksia koskevaa eturivin tutkimusta.

Kirjalla on kaksi vahvuutta: pitkäaikaisen kokemuksen tuoma näkemys Venäjän talouden ominaispiirteistä ja arvio siitä, miten Venäjä vertautuu muihin talouksiin tässä maailmassa. Joskus tutkijoilla on tapana esittää omat tutkimuskohteensa ja -intressinsä kovin erikoisina ja ainutkertaisina, mutta tylsä totuus tietenkin on, että maailman talouksilla ja yhteiskunnilla on usein hyvin paljon yhteistä, eikä Venäjä ole tässä suhteessa poikkeus (katso myös Shleifer ja Treisman 2004).

Ruplan maa käsittelee johdonmukaisesti esimerkiksi erilaisten energiantuottajamaiden yhtäläisyyksiä, mutta ottaa myös huomioon Venäjän talouteen vaikuttavat historialliset ja maantieteelliset erikoispiirteet. Venäjä on maailman suurin maa, mikä asettaa omat vaatimuksensa mm. liikenneinfrastruktuurille. Lisäksi Venäjä on Neuvostoliiton osittain utopistisen yhteiskuntakokeilun suurin ja merkittävin perijävaltio, ja monet Neuvostoliitossa tehdyt valinnat vaikuttavat edelleen Venäjän todellisuuteen. Esimerkiksi demokraattisessa markkinataloudessa taloudellista toimintaa ei olisi perustettu niin laajassa mittakaavassa ilmastoltaan niin ikäviin olosuhteisiin kuin Neuvostoliitossa tehtiin, eikä näihin talvella hyvin kylmiin ja kesällä ikävän helteisiin kaupunkeihin olisi ainakaan määrätty asumaan niin paljon ihmisiä (Hill ja Gaddy 2003).

Ruplan maa käyttää osan sivuistaan tämän Neuvostoliiton (ja osaksi myös tsaarien Venäjän) perinnön arviointiin siltä osin, kun se vaikuttaa nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Toinen merkittävä teema kirjan alkupuoliskolla on Neuvostoliiton siirtyminen kohti markkinata-

loutta ja nyky-Venäjää 1980-luvun jälkipuoliskolla ja 1990-luvun alussa. Entisen Neuvostoliiton alueella järjestelmämuutos oli selvästi vaikeampi prosessi kuin Keski- ja Itä-Euroopan maissa, kuten esimerkiksi Puolassa ja Unkarissa. Monissa KIE-maissa siirtymä kohti markkinataloutta ja demokratiaa oli samalla myös siirtymä pois Neuvostoliiton etupiiristä, mikä antoi poliittista tukea uudistuksille. Näillä maille, mukaan lukien Baltian maat, oli myös lähes alusta asti tarjolla EU-jäsenyys uudistuksia ohjaavana maalina. Venäjällä tätä mahdollisuutta ja politiikka-ankkuria ei koskaan ollut. Kirjassa Ruplan maa suhtaudutaan varsin ymmärtäväisesti uuden Venäjän aivan alkuaikojen talouspolitiikkaan, mikä on mielestäni täysin oikein. Vuonna 1990 ja 1991 päätöksentekijöille oli enää hyvin vähän aitoja vaihtoehtoja jäljellä koko valtiokoneiston (ja valtion!) murtuessa alta. Niinpä fantasiat kovin yksityiskohtaisesti suunnitelluista asteittaisista uudistuksista eivät olleet eivätkä ole uskottavia. Neuvostoliitto olisi ehkä saattanut valita uudistuksissaan Kiinan tien – vuonna 1980. Mau (1999)¹ esittää monia argumentteja tämän näkökannan puolesta.

Venäjän talouden ominaispiirteistä energia ja energiariippuvuus saavat kirjassa ansaitusti oman lukunsa. Venäjä kilpailee Saudi-Arabian kanssa maailman suurimman öljynviejän tittelistä ja on mm. EU-maiden suurin maakaasun lähde. Kirjassa kuvataan varsin hyvin Venäjän energiasektorin tulevaisuuden mahdollisia kehityskulkuja, ja kaikille niille on yhteistä uusien investointien mittava tarve. Suuri osa investoinneista ja niissä tarvittavasta osaamisesta on tuotava ulkomailta.

Vaikka energia tuo Venäjälle yli 70 % sen vientituloista ja keskushallinnolle noin puolet sen verotuloista, energiasektori työllistää suoraan alle kaksi prosenttia työvoimasta. Ylivoimainen enemmistö venäläisistä siis joutuu hankkimaan elantonsa muualta kuin energiasektorilta. Venäjän kahta viime vuosikymmentä leimaakin mm. palvelusektorin ja sen tuottavuuden nopea nousu. Toisaalta teollisuuden osuus tuotannosta supistui selvästi Neuvostoliiton yliteollistuneista ajoista. Kahden viime vuosikymmenen aikana venäläinen teollisuus ei ole pystynyt juurikaan saamaan aikaan tuotteita, joilla olisi kysyntää maailmanmarkkinoilla. Viime vuosina jopa venäläinen aseteollisuus näyttää menettäneen kilpailukykyään perinteisillä markkinoillaan mm. Intiassa ja Kiinassa.

Valmistavassa teollisuudessa Venäjä ei pysty kilpailemaan pelkillä kustannuksilla esimerkiksi Kiinan kanssa, jossa keskipalkka on edelleen vain murto-osa Venäjän vastaavasta. Toisaalta loikka Saksan tai Suomen tyyliseen korkean jalostusarvon tuotteiden valmistukseen antaa edelleen odottaa itseään. Apua on etsitty erilaisista modernisaatio-, innovaatio- ja diversifikaatio-ohjelmista, joiden varsinaiset tulokset eivät ainakaan vielä ole olleet toiveiden mukaisia. Haastava liiketoimintaympäristö (usein eufemismi korruptiolle ja viranomaisien miellivallalle) asettaa omat rajansa sille, millainen liiketoiminta voi kasvaa. Tänä vuonna tapahtunut liittyminen WTO:hon on antanut joillekin toiveita asioiden kehittymisestä parempaan suuntaan.

Ruplan maa -kirja päättyy pohdintoihin siitä, millaiseksi Vladimir Putinin kolmas presidenttikausi muodostuu ja mitä tämä kaikki merkitsee Suomelle. Sutela taipuu ajattelemaan, että Putin tajuaa jonkinlaisen muutoksen tarpeen, mutta on epäselvää voidaanko

¹ *Tunnetaan myös otsikolla "Anti-Stiglitz".*

edes osaa tarvittavista uudistuksista kuitenkin tehdä. Budjetin painotuksia, yksityistämisen etenemistä sekä energiasektorin uudistuksia seuraamalla voi kuitenkin yrittää hahmottaa muutosten suuntaa. Suomelle naapurin talouden kehitys on hyvin tärkeää, ja ainakin tähän mennessä suomalaiset yritykset ovat onnistuneet saavuttamaan venäläiset markkinat ja kulluttajat varsin hyvin; Suomi näyttäytyy mm. Venäjän investointitilastoissa selvästi kokoaan suurempana. Ruplan maa -kirja näkee tämän johtuvan osaksi suomalaisten pitkästä kokemuksesta Venäjällä ja jonkinlaisesta ymmärryksestä siitä, miten venäläisten partnerien kanssa toimitaan. Tämä pitää paikkansa, ja Pekka Sutelalla on ollut oma osansa tämän ymmärryksen edistämisessä. □

Kirjallisuus

- Hill, F. ja Gaddy, C.G., (2003), *The Siberian Curse: How Communist Planners Left Russia Out in the Cold*, Brookings, Washington D.C.
- Mau, V. (1999), "Russian Economic Reforms as Perceived by Western Critics", BOFIT Online 12/99, Helsinki.
- Rautava, J. ja Sutela, P. (2000), *Venäläinen markkinatalous*, WSOY, Helsinki.
- Shleifer, A. ja Treisman, D. (2004), "A Normal Country", *Foreign Affairs* 83: 20–38.